

УДК 336.71

JEL Classification: G21, G28

DOI: 10.15587/2706-5448.2021.225700

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ НЕМОНЕТАРНИХ МЕТОДІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ БАНКІВ

Стаднійчук Р. В.

Об'єктом дослідження є процеси державного регулювання фінансового оздоровлення банків немонетарними методами. Одним з найбільш проблемних місць є визначення практичних аспектів регулювання фінансового оздоровлення банків немонетарними методами, які охоплюють:

- встановлення обов'язкових вимог до банківських послуг і бізнес-процесів;
- здійснення перевірок і вживання заходів у разі факту порушення;
- встановлення способів організації чи ведення банківської діяльності в процесі фінансового оздоровлення;

- правила ліцензування. Важливим аспектом є визначення чинників, що загострюють проблеми банківської системи, зокрема призводять до масштабного кредитування пов'язаних осіб; непрозорі структури власності; недостовірної фінансової звітності; фіктивних рахунків в іноземних банках; відмивання грошей тощо. Вдосконалення державного регулювання фінансового оздоровлення банків шляхом застосування превентивних заходів можливе за ефективного використання немонетарних методів такого регулювання.

В ході дослідження використовувалися методи аналізу та синтезу, індукція та дедуція, методи систематизації та порівняння, табличний та графічний методи. Визначено склад монетарних інструментів та їх особливості. Запропоновані заходи немонетарного регулювання фінансового оздоровлення банків пов'язані з:

- покращенням процедури розкриття інформації щодо кінцевих власників банку;
- посиленням відповідальності банків за результати діяльності;
- удосконаленням механізмів мінімізації кредитних ризиків для банків як на етапі видачі кредиту, так і на етапі його обслуговування;
- удосконаленням процедури фінансової реструктуризації проблемних активів банків;
- комплексом оздоровчих заходів з відновлення платоспроможності банку, попередження банкрутства чи підвищення його конкурентоспроможності.

Використання немонетарних методів фінансового оздоровлення та впровадження вимог європейського законодавства у національну банківську практику свідчить про покращення державного регулювання фінансового оздоровлення банків, що забезпечує їх від неплатоспроможності та забезпечуватиме успішний розвиток.

Ключові слова: фінансове оздоровлення банків, методи державного регулювання, центральний банк, механізми заходів немонетарного регулювання.

1. Вступ

У сучасних умовах розвитку національної економіки важлива роль відводиться стабільній банківській системі, яка покликана створювати потужний стимул до поживлення економічного піднесення будь-якої країни через:

- стабільне функціонування платіжної системи;
- стимулювання інвестицій в економіку та заощаджень;
- сприяння розвитку фінансового посередництва тощо.

В умовах фінансово-економічної кризи проблема забезпечення надійності банківських установ є найбільш гострою, а її вирішення спонукає до пошуку шляхів їх оздоровлення. У такій ситуації важливим є питання державного регулювання фінансового оздоровлення на основі використання дієвих і ефективних методів та сучасних підходів, головна мета якого – забезпечити довіру з боку суспільства до вітчизняних банків та попередити кризу всієї банківської системи. Адже у такий нестабільний період неплатоспроможність або навіть ліквідація банків може призвести не лише до економічних та фінансових викликів, але й до значних соціальних потрясінь. Тому вдосконалення методів державного регулювання діяльності банків є одним із шляхів забезпечення фінансового «здоров'я» банківського сектору загалом.

Особливої актуальності та значення набуває дослідження питання державного регулювання фінансового оздоровлення банків. Це зумовлено поступовим переходом до міжнародних правил та стандартів, насамперед запровадження нових концептуальних стандартів банківського нагляду – Базеля III. Потребує також удосконалення організація банківського нагляду на основі врахування кращої міжнародної практики.

Досвід зарубіжних банків, вказує, що найбільш поширеними заходами фінансового оздоровлення банків є реструктуризації кредитів під час кризових явищ. Вона здійснювалася шляхом викупу проблемних позичок, пролонгації строків кредитування та зниження відсоткових ставок. При цьому серед усіх видів кредитних позичок насамперед реструктуризації піддавалися іпотечні, оскільки вони займають суттєву частку в кредитному портфелі банків. У період світової фінансової кризи держави створювали спеціальні програми звільнення провідних банків від проблемних активів. У разі масових випадків погіршення платоспроможності банківських установ у світовій практиці досить поширеним є створення корпорацій з управління проблемними активами (США, Японії, Чехії, Швеції, Китаї, Малайзії тощо). Основною метою таких організацій є викуп проблемних кредитів у неплатоспроможних банків шляхом продажу таких активів за максимальною ціною [1].

Водночас, використання зарубіжного досвіду, потребує врахування реалій національного фінансового та банківського устрою. Наприклад, для України досвід національних регуляторів (Національного банку України), одержаний в умовах системної фінансової кризи, свідчить, що в силу дії різноманітних чинників у процесі роботи з проблемними банками та виведення з ринку неплатоспроможних банків не завжди вдавалося забезпечити відновлення платоспроможності банківської установи та ефективність її діяльності. Це все підтверджує необхідність вжиття превентивних заходів, які безпосередньо пов'язані з немонетарними методами регулювання фінансового оздоровлення банків.

Сьогодні дослідження та аналіз основних тенденцій розвитку системи державного регулювання фінансового оздоровлення банків є об'єктом пильної уваги багатьох досліджень [1, 2]. Це пояснюється актуальністю та важливістю цього напрямку в контексті забезпечення фінансової стабільності всієї національної економіки [3, 4]. Зокрема, аспекти «очищення» банківської системи висвітлено в роботах [5, 6]. Методичні аспекти фінансового оздоровлення банківського сектору перебувають у центрі досліджень багатьох фахівців, наприклад, в [7–9].

Таким чином, *об'єктом дослідження* обрано процеси державного регулювання фінансового оздоровлення банків немонетарними методами. *Метою дослідження* є оцінка сучасного стану використання немонетарних методів державного регулювання фінансового оздоровлення банків.

2. Методика проведення дослідження

При дослідженні були використані наступні наукові методи:

- метод аналізу – при вивченні теоретичних підходів до розкриття сутності немонетарних методів та положень законодавчої бази;
- метод порівняння – при визначенні особливостей здійснення процедур фінансової реструктуризації та алгоритму виведення банків з ринку різними інституціями;
- метод узагальнення – при дослідженні досвіду використання немонетарних методів та ін.

3. Результати дослідження та обговорення

Початок нової хвилі фінансово-економічної кризи у 2014 р. в Україні стимулював посилення уваги до ефективних механізмів стабілізації економіки країни загалом та банківського сектору зокрема. Саме це покликаний робити Національний банк України (НБУ) як основний регулятор фінансового сектору країни, щоб не лише підтримати, а й підвищити довіру населення до фінансового ринку держави. Водночас, починаючи з 2014 р. в лексикон як бізнес еліти, так і громадян увійшли такі терміни, як «неплатоспроможність банку», «тимчасова адміністрація», «процедура ліквідації банку», «виплата гарантованого відшкодування вкладникам банку» тощо. При цьому активізувалася робота в Україні раніше непомітного органу влади – Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Так, починаючи з 2014 р. і до 2019 р. з ринку було виведено більше половини вітчизняних банків. Історія припинення діяльності кожного із них різна. Одні банки закривалися самостійно, розуміючи неспроможність протистояти економічній кризі. Інших доводило до стану неплатоспроможності самі власники, виводячи через непрозорі схеми всі активи банків на свої підставні компанії. А загалом стабільні, з великим статутним капіталом, захищеними кредитними портфелями банки були виведені з ринку як неплатоспроможні за рішенням Національного банку України. Водночас у зв'язку з циклічністю розвитку економіки та фазами життєвого циклу суб'єктів господарювання питання фінансового оздоровлення свого часу постають перед кожним банком, зважаючи також на вимоги регуляторних норм. Кожен з варіантів реалізації кривої життєвого циклу відрізняється своїми особливостями та розглядається індивідуально [8, 9].

Для фінансового оздоровлення необхідне грамотне управління діяльністю

банківської установи. Саме своєчасна оцінка, ефективне запобігання, а також прийняття виважених та ефективних управлінських рішень виступає найважливішим засобом забезпечення умов виходу з кризи.

Ефективність фінансового оздоровлення банку загалом багато в чому залежить від уміння керівництва розробити таку стратегію розвитку бізнесу, яка дозволила б досягти бажаних результатів, оптимізуючи при цьому наявні ризики. Стратегія фінансового оздоровлення банку розглядається як комплекс оздоровчих заходів з відновлення платоспроможності банку, попередження банкрутства чи підвищення його конкурентоспроможності. Вона передбачає розроблення та реалізацію комплексної програми його оздоровлення й розвитку. У свою чергу, вона містить систему заходів, спрямованих на виявлення та усунення неефективних структурних елементів і зон, пошук та використання прихованих резервів й додаткових стимулів в діяльності банку. Загалом стратегічний підхід до фінансового оздоровлення передбачає розробку та реалізацію комплексу взаємопов'язаних завдань, що забезпечують досягнення оптимального використання фінансового потенціалу банку.

Фінансове оздоровлення банківської установи як процес охоплює:

- по-перше, подолання проблем (і причин їх виникнення);
- по-друге, відновлення нормальної, стабільної роботи.

Лише у разі необхідності оздоровлення може містити компоненту реорганізації, зокрема зміну структури банку, форми власності, політики в сфері активних і пасивних операцій, капіталізації, управління ризиками тощо.

Доцільно виділити дві сфери державного регулювання фінансового оздоровлення банків в Україні:

- 1) монетарне регулювання, що охоплює економічні аспекти, які впливають безпосередньо на рішення;
- 2) немонетарне регулювання, що охоплює соціальні та адміністративні аспекти.

Монетарне регулювання фінансового оздоровлення банків спрямовано на створення економічних механізмів, які застосовують переважно як реакцію на зовнішні фактори, що впливають на банківську систему загалом. Однак, в Україні асортимент методів монетарного регулювання є досить обмеженим. Класичний набір інструментів монетарної політики включає процентні ставки, операції на відкритому ринку та нормативи обов'язкових резервів для банків. Зазвичай Національний банк України сьогодні використовує для монетарного регулювання фінансового оздоровлення банків два перші інструменти з класичного набору.

Немонетарне регулювання фінансового оздоровлення банків зазвичай має на меті вплив на діяльність банків через встановлення обов'язкових вимог до банківських послуг і бізнес-процесів, правил здійснення банківської діяльності, проведення перевірок їх дотримання та вживання заходів у разі фактів порушення. Методи немонетарного регулювання фінансового оздоровлення банків стосуються способів ведення банківської діяльності, встановлення вимог до ліцензування, обмежень щодо здійснення окремих видів банківської діяльності, а головними елементами такого регулювання є контроль та нагляд за діяльністю банків.

У межах роботи розглянемо детальніше немонетарне регулювання, оскільки методи немонетарного державного регулювання фінансового оздоровлення банків мають суттєвий вплив на зміцнення банківської системи загалом. Ключовими пріоритетами Національного банку України в даному напрямі визначені:

– запровадження законодавчих змін для спрощення кредитування. Сприяння ухваленню та впровадженню законодавчих змін щодо розвитку вторинного ринку непрацюючих кредитів (NPL);

– відкриття міжнародному депозитарію Euroclear рахунку в депозитарії Національного банку. Такий захід спрямований на полегшення доступу іноземних інвесторів до державних цінних паперів у національній валюті, що, в свою чергу, сформує надходження коштів, у тому числі і для рефінансування банків, з метою їх фінансового оздоровлення;

– стійке зниження інфляційного тиску та як наслідок – зниження облікової ставки. Завдяки макроекономічній стабілізації передбачається підвищення зацікавленості інвесторів до фінансових інструментів у національній валюті.

У банківському секторі можуть використовуватися такі заходи немонетарного регулювання фінансового оздоровлення банків (рис. 1).

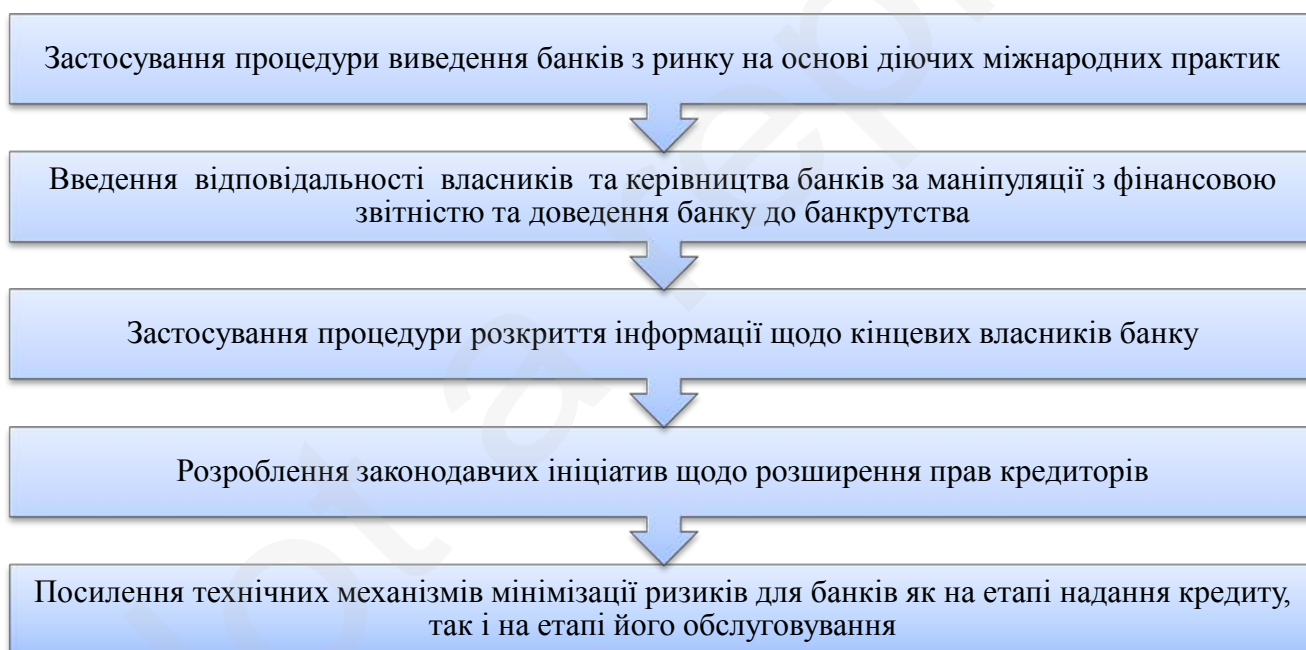

Рис. 1. Основні заходи регулятора у сфері фінансового оздоровлення банків (складено на основі [10])

Такі дії регулятора мають забезпечувати стабільну, прозору та ефективно функціонуючу банківську систему. Підтвердженням цього можна вважати підсумки діяльності українських банків у 2019 р., у якому жоден банк не був виведений з банківського сектору через неплатоспроможність, а з 75 діючих банків прибутковими були 70 [10].

Вплив глобальних економічних дисбалансів, руйнівні наслідки кризи, військові конфлікти на сході України – це чинники, що загострюють проблеми банківської системи, зокрема призводять до:

- масштабного кредитування пов'язаних осіб;
- непрозорої структури власності;
- недостовірної фінансової звітності;
- фіктивних рахунків в іноземних банках;
- відмивання грошей тощо.

За таких умов на ринку активно діють «банки-пральні», «пилососи», «зомбі-банки» та створені для вигідного продажу «бебі-бумери». Усі вони де-факто вже вважаються банкрутами, проте підтримуються «штучно».

Алгоритм виведення з ринку неплатоспроможного банку має такий вигляд (табл. 1).

Таблиця 1

Алгоритм виведення з ринку неплатоспроможного банку в Україні

Об'єкти	Фаза звичайного перебігу діяльності банку	Фаза погіршення діяльності банку	Фаза оздоровлення діяльності банку	Фаза віднесення банку до категорії проблемних	Фаза неплатоспроможності банку
1	2	3	4	5	6
Банк					
1	Виконання нормативів, висока якість активів, наявність систем внутрішнього контролю, ризик-менеджменту та/або звітності	Падіння показників капіталу, ліквідності, прибутковості	Порушення вимог законодавства про банківську діяльність, причетність до відмивання грошей, розповсюдження зброї масового знищення або фінансування тероризму	Порушення нормативів капіталу/ліквідності, суттєве погіршення якості активів, порушення у сфері відмивання грошей, відсутність систем внутрішнього контролю, ризик-менеджменту та/або звітності	Вартість активів нижча за вартість зобов'язань. Регулятивний капітал менший, ніж 1/3 мінімального розміру виплат
Національний банк України (НБУ)					
2	Звітність. Наглядова діяльність. Стрес-тестування та оцінка якості активів	Посилений нагляд. Особливий режим контролю – куратор. Обмеження діяльності		План відновлення платоспроможності. Заборона операцій за кореспондентськими рахунками. Куратор: моніторинг та звітність	Рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних (максимум 30 днів)

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6
Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО)					
3	Відсутня	Заборона виплати дивідендів. Відсторонення керівництва банку. Скликання зборів акціонерів. Віднесення банку до категорії проблемних	Інспектування. Підготовка даних та оцінка	1. Тимчасова адміністрація (максимум 30 днів). 2. Реалізація плану врегулювання неплатоспроможності: – продаж банку/реалізація майна; – перехідний банк, націоналізація або ліквідація та відкликання ліцензії НБУ (на вимогу ФГВФО)	

Примітка: розробка автора на основі [10, 11]

З метою покращення ситуації регулятори при розробленні процедури виведення банків з ринку мають враховувати діючі міжнародні практики. Вважаємо, що метою державного регулювання фінансового оздоровлення банків має бути не виведення їх з ринку, а забезпечення стабільного функціонування банків та банківської системи загалом. Тому важливу роль має відігравати оцінка стійкості банків, яку здійснює регулятор в особі Національного банку і, за негативного результату, банкам, щодо яких визначено потребу в капіталі, регулятор висуває вимогу щодо розробки програми капіталізації та/або плану реструктуризації. На таку вимогу банк має подати до регулятора програму капіталізації на суму потреби (нестачі) у капіталі. При цьому необхідна сума докапіталізації визначається за більшою із двох сум, визначених:

- 1) за результатами оцінки якості активів банку та прийнятного забезпечення за кредитними операціями;
- 2) прогнозованої суми потреби (нестачі) у капіталі, визначеної регулятором за базовим макроекономічним сценарієм на 2018 рік.

Немонетарне регулювання фінансового оздоровлення банків пов'язане з удосконаленням процедури розкриття інформації щодо кінцевих власників банку з метою забезпечення прозорості його діяльності. В цьому напрямі НБУ як головним регулятором здійснено низку заходів, що дало можливість розкрити інформацію про всіх власників банків, їх істотну участь, структуру власності та характер взаємозв'язків. Це дозволяє регулятору ефективніше впливати на негативні процеси в діяльності банків і запроваджувати оздоровчі процедури.

Як захід немонетарного регулювання фінансового оздоровлення банків – питання відповідальності власників та топ-менеджменту банків, а також інших фінансових установ у різні періоди гостро ставало на порядку денному в багатьох країнах світу. Для США та країн Європейського Союзу це питання

набуло особливої ваги у світлі фінансової кризи 2008 р., коли провідні інвестиційні банки – Bear Stearns, Lehman Brothers, Merrill Lynch та інші – не змогли виконати свої зобов'язання перед кредиторами [12].

Законодавче регулювання притягнення до майнової відповідальності осіб, пов'язаних з неплатоспроможним банком, було запроваджене в Україні у 2015 р. відповідно до ст. 52 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Ним, окрім посилення відповідальності його керівників та власників, розширено коло осіб, які можуть бути притягненими до адміністративної та кримінальної відповідальності, зокрема пов'язаних з банком осіб.

Важливим аспектом немонетарного регулювання фінансового оздоровлення банків є здійснення процедур та використання запобіжних механізмів з метою мінімізації ризиків банків, пов'язаних з кредитними операціями, оскільки через кризові явища в банках накопичувалися значні обсяги непогашених кредитів, що негативно впливало на їх платоспроможність. Наразі, застосовувані НБУ заходи з врегулювання проблемної заборгованості не дали очікуваних результатів. Ці прогалини дещо усуває Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення процедури проведення фінансової реструктуризації» [13], що набув чинності 25 вересня 2019 р. Ним запроваджено спільне проведення процедури фінансової реструктуризації для кількох боржників, які є пов'язаними особами, але мають різних (неспільних) кредиторів. Згідно з цим Законом боржником і надалі виступатиме юридична особа, один або кілька боржників, які за бажанням кредитора можуть бути поєднані в одній спільній процедурі. Щодо процедури здійснення фінансової реструктуризації, то вона є непростотою та має певні особливості, що стосуються основних етапів здійснення фінансової реструктуризації боржника згідно з внесених законодавчих змін (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльна характеристика основних етапів проведення фінансової реструктуризації згідно з умовами Закону та без Закону

№ з/п	Етап реструктуризації	Без використання Закону	З використанням Закону
1	Переговори з кредиторами щодо реструктуризації	Так	Так
2	Отримання згоди кредитора на проведення реструктуризації	Так	Так
3	Підготовка документів для проведення реструктуризації	Так	Так
4	Фінансова документація та розрахунки	Так	Так
5	Оцінка незалежних експертів (оцінка забезпечення, аудиторські висновки тощо)	Так	Так
6	Розробка Плану реструктуризації боржника	Ні	Так
7	Підготовка незалежним експертом висновку щодо життєздатності боржника	Ні	Так
8	Проведення перших зборів кредиторів	Ні	Так
9	Затвердження Плану реструктуризації кредитором	Ні	Так
10	Підписання кредитної угоди	Так	Так

Примітка: складено на основі [14]

Як свідчить порівняльний аналіз (табл. 2), виявлені відмінності пов'язані з необхідністю здійснення ще таких етапів, як розробка Плану реструктуризації боржника, підготовка висновку незалежним експертом щодо життєздатності боржника, проведення перших зборів кредиторів, затвердження кредитором плану реструктуризації.

Такий підхід робить реструктуризацію більш виваженою як з позиції боржника, так і з позиції кредитора. Важливою є участь незалежного експерта, який має за мету з'ясувати перспективність діяльності боржника в контексті можливості реалізації Плану реструктуризації, яка є головною метою процедури реструктуризації.

Згідно із змінами, банки за участі держави зможуть передавати безнадійну заборгованість в управління ФГВФО виключно для її продажу цим фондом на відкритих торгах (аукціоні). Порядок проведення таких торгів регламентується відповідними нормативними актами фонду [15].

Вважаємо, що посиленню нормативного регулювання фінансового оздоровлення банків сприятиме впровадження вимог європейського законодавства в українську банківську практику. Це пов'язане з процесом фінансової реструктуризації та передбачає створення відповідної підзаконної нормативної бази й повноцінне її застосування, що сприятиме розвитку відносин у сфері фінансового оздоровлення банків.

До заходів немонетарного державного регулювання фінансового оздоровлення банків в рамках мінімізації кредитних ризиків банків є недопущення значних обсягів проблемної заборгованості. Сьогодні ключовим завданням банків є очищення балансів від недіючих (непрацюючих) кредитів. Згідно з рекомендаціями Міжнародного валютного фонду (МВФ), кредити вважають недіючими, якщо сплата основної суми та процентів за ними прострочені:

- 1) на три місяці (90 днів) або більше;

- 2) менше ніж на 90 днів, проте відповідно до національних норм нагляду вважається, що обслуговування такого кредиту є «слабким» або «незадовільним» [16].

Водночас позитивним є той факт, що частка непрацюючих кредитів в кредитному портфелі банків скорочується. Окрім того, зараз банки сформували достатній рівень резервів під такі кредити та продовжують поступово і далі скорочувати частку проблемної заборгованості на балансі. Сьогодні рівень покриття непрацюючих кредитів їх резервами становить приблизно 92–94 % [10].

Слід зазначити, що з метою мінімізації кредитних ризиків банків державним регулятором запроваджено також вимоги європейського законодавства щодо єдиного підходу до оцінки кредитного ризику цінних паперів [17]. Цей підхід ґрунтується, зокрема, на кредитних рейтингах емітента/країни місцезнаходження емітента/цінних паперів, визначених міжнародними рейтинговими агентствами «Standard & Poor's», «Fitch Ratings» та «Moody's Investors Service». Також оновлено параметри логістичної моделі та діапазони значень коефіцієнтів вірогідності дефолту боржників, що застосовуються банками з метою оцінки їхнього кредитного ризику, з урахуванням актуалізованих ринкових даних.

4. Висновки

В ході дослідження виявлено, що сьогодні банки увійшли в період пандемії без помітних дисбалансів, достатньо капіталізованими та високоліквідними. Робота з очищення та підвищення стійкості банківської системи, проведена з 2015 р., дала беззаперечний позитивний результат.

Показано, що важливим стратегічним завданням регулятора є формування ефективної системи державного регулювання банківської діяльності. Це можливе за одночасного використання як монетарних, так і немонетарних методів з метою ефективного використання потенціалу банків для забезпечення стабільного функціонування фінансового сектору економіки загалом.

Результати дослідження стануть у нагоді банкам при розробленні бізнес-моделей їх діяльності, формуванні стратегій фінансового оздоровлення та діагностуванні неплатоспроможності банку. Цікавими для використання регулятором є пропозиції щодо врахування міжнародних підходів з фінансового оздоровлення в його регуляторній діяльності.

Подальші дослідження, з огляду на важливість недопущення неплатоспроможності банків, будуть пов'язані з удосконаленням підходів до регулювання діяльності банків в контексті їх фінансового оздоровлення з урахуванням уроків сучасної кризи.

Література

1. Афанасьєва, О. Б. (2010). Зарубіжний досвід антикризового управління в банках. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*, 29, 159–167.
2. Vovchak, O. D., Rudevskaya, V. I. (2018). Peculiarities of ensuring financial sustainability of the Ukrainian Banking System. *Banks and Bank Systems*, 13 (1), 184–195. doi: [http://doi.org/10.21511/bbs.13\(1\).2018.17](http://doi.org/10.21511/bbs.13(1).2018.17)
3. Svitalkova, Z. (2014). Comparison and evaluation of bank efficiency in selected countries in EU. *Procedia Economics and Finance*, 12, 644–653. doi: [http://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00389-X](http://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00389-X)
4. Kornyluk, R., Kornyluk, A. (2018), Ukrainian Banks' Business Models Under Systemic Risk. *CEUR Workshop Proceedings*, 2105, 124–138. Available at: <http://ceur-ws.org/Vol-2105/10000124.pdf>
5. Вовчак, О. Д., Сенищ, П. М., Мельник, Т. В. (2019). Оцінювання впливу «очищення» банківської системи на показники діяльності банків України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 1 (28), 16–25. doi: <http://doi.org/10.18371/fcaptr.v1i28.161886>
6. Мельник, Т. В. (2017). Функціонування банківської системи України в умовах її реформування. *Фінансовий простір*, 4 (28), 49–54. Available at: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/article/view/536>
7. Broeders, H., Khanna, S. (2015). Strategic choices for banks in the digital age. *McKinsey&Company*. Available at: <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/strategic-choices-for-banks-in-the-digital-age>
8. Попов, В. Л. (2008). *Стратегия оздоровления предприятия*. Пермь: ПГТУ, 117.

9. Череп, А. В., Романченко, О. О. (2010). Визначення заходів для відновлення платоспроможності боржника. *Вісник Запорізького національного університету*, 1 (5), 213–219.

10. Офіційний сайт Національного банку України. Available at: <https://bank.gov.ua>

11. Дані фінансової звітності банків України. Available at: <https://bank.gov.ua/statistic>

12. Федоренко, М. Личенко, О. (2019). Хто платить за банкрутство банків? *Юридична газета*, 17-18 (671-672). Available at: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/hto-platit-za-bankrutstvo-bankiv.html>

13. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення процедури проведення фінансової реструктуризації (2019). Закон України No. 112-IX 19.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112-20>

14. Костецька, Ю. (2020). Спільне проведення фінансової реструктуризації для кількох боржників: що і як. Available at: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/spilne-provedennya-finansovoyi-restrukturizaciyi-dlya-kilkoh-borzchnikiv-shcho-i-yak.html>

15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку (2019). Законопроект № 2272 16.10.2019. Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67099

16. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями (2016). Постанова Правління НБУ № 351 30.06.2016. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>

17. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями (2012). Постанова Правління НБУ № 23 від 25.01.2012. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>